

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 4 maj 1937 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphörande av det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille, m. m.

Genom en den 26 februari 1937 dagtecknad proposition, nr 235, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för sagda dag föreslagit riksdagen bland annat att antaga vid propositionen fogade förslag till 1) förordning angående upphörande av det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille samt 2) förordning angående upphörande av den i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld.

Propositionen har i ovanangivna del hänvisats till lagutskott samt behandlats av första lagutskottet.

De framlagda förslagen äro av följande lydelse:

F ö r s l a g

till

förordning angående upphörande av det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Landgille, som utgår av fastighet i Skåne, Halland eller Blekinge till kyrka eller till avlöning av prästerskap eller klockare utan att rätten till landgillet uppbärande motsvaras av äganderätt till jord, må inlösas mot ersättning av statsmedel, om sådant påkallas av kronan eller ägaren av den fastighet, varifrån avgälden utgår.

Vad nu är sagt gälle ock landgille, som utgår för jordlägenhet, tillhörig kyrka i något av nämnda landskap och belägen inom viss fastighets ägoområde men till sitt läge i övrigt numera okänd, där församlingen medgiver sådan inlösen; sker inlösen av landgille för dylik jordlägenhet, skall ägaren av den fastighet, inom vars område lägenheten finnes, anses hava förvärvat äganderätten till lägenheten.

2 §.

Ärende angående inlösen av landgille upptages av länsstyrelsen i det län, där fastigheten är belägen.

3 §.

I fråga om inlösen av landgille företrädes kronan av kammaradvokatfiskalsämbetet. Det åligger ämbetet att från kyrkoråden infordra uppgift å landgillen samt göra framställning om inlösen av landgille, som i 1 § sägs.

4 §.

Då ansökning om inlösen inkommit, skall länsstyrelsen giva avgäldstagarren och, om fastighetsägaren är sökande, kammaradvokatfiskalsämbetet tillfälle att yttra sig över ansökningen.

5 §.

Ersättningen för landgille, som avses i 1 § första stycket, skall uppgå till tjugu gånger den årliga avgäldens belopp och ersättningen för landgille, som avses i andra stycket av samma paragraf, till tjugufem gånger nämnda belopp. Utgår årlig avgäld i annat än penningar och är ej särskild grund för beräkning av dess värde i penningar med laga verkan bestämd, skall värdet för år beräknas efter medeltalet av den årliga markegången för de sist förflutna tio åren. Kan sådan beräkning icke göras efter länets markegångstaxa, bestämmer länsstyrelsen efter vad skäligt prövas avgäldens värde för år.

6 §.

Landgille, som utgår till före den 20 november 1908 antagen tjänstinnehavare, må inlösas allenast såframt denne lämnar sitt samtycke därtill.

7 §.

Möter ej hinder mot bifall till ansökningen, skall länsstyrelsen genom utslag fastställa ersättningen och föreskriva, från och med vilket kalenderår landgillet skall upphöra att utgå; skolande, där ej förhållandena till annat föranleda, tiden för landgillet upphörande bestämmas till ingången av kalenderåret närmast efter det utslaget vunnit laga kraft.

Utslaget skall genom länsstyrelsens försorg delgivas avgäldstagarren och fastighetsägaren så ock kammaradvokatfiskalsämbetet.

Besvär över länsstyrelsens utslag må anföras hos kammarkollegiet.

8 §.

Länsstyrelsen har att vid början av det kalenderår, från och med vilket landgillet enligt laga kraftägande utslag upphör att utgå, utbetala ersättningen till vederbörande kyrkoråd.

Om beloppet av ersättningen för landgille, som utgått till avlöning av prästerskapet i visst pastorat, åligger det länsstyrelsen att meddela stiftsnämnden underrättelse.

Där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, skall ersättningen fonderas och avkastningen användas till det ändamål, vartill landgillet varit anslaget.

9 §.

Anteckning om att avgäldsskyldigheten upphört skall införas i jordeboken.

Där landgillet utgått för jordlägenhet, som avses i 1 § andra stycket, skall länsstyrelsen om landgillet upphörande underrätta lantmäteristyrelsen, som har att pröva frågan om lägenhetens redovisning i vederbörande fastighetsregister.

10 §.

Denna förordning äger icke tillämpning i avseende å landgille, som utgår av till skatte försålt så kallat halländskt kyrkohemman.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1937. Genom förordningen upphäves förordningen den 20 november 1908 (nr 138 s. 1) angående upphörande av det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille så ock vad i övrigt finnes stadgat stridande mot den nya förordningen.

F ö r s l a g

till

förordning angående upphörande av den i Göteborgs' och Bohus län utgående landskyld.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Landskyld, som enligt jordeboken utgår från fastighet i Göteborgs och Bohus län till kyrka eller till avlöning av prästerskap, skall upphöra att utgå för tid efter år 1937 mot ersättning av statsmedel.

Ersättningen skall utgå med tjugu gånger landskyldens årliga belopp, därvid värdet av persedel, för vilken ej särskild grund för beräkning av värdet i penningar är med laga verkan bestämd, skall för år beräknas efter medeltalet av den årliga markegången för åren 1928—1937.

2 §.

Länsstyrelsen har att fastställa ersättningen samt utbetala densamma till vederbörande kyrkoråd vid början av år 1938.

Om beloppet av ersättningen för landskyld, som utgått till avlöning av prästerskapet i visst pastorat, åligger det länsstyrelsen att meddela stiftsnämnden underrättelse.

Där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, skall ersättningen fonderas och avkastningen användas till det ändamål, vartill landskylden varit anslagen.

3 §.

Anteckning om att avgäldsskyldigheten upphört skall införas i jordeboken.

Genom denna förordning upphävas förordningarna den 14 oktober 1898 (nr 91 s. 6) angående upphörande av den i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld samt den 20 november 1908 (nr 138 s. 6) om ändring i samma förordning.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för de framlagda författningsförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Med anledning av en inom riksdagens andra kammare år 1931 väckt motion, nr 241, vari gjordes framställning att utredning måtte verkställas på vad sätt landskyld och landgille samt andra därmed jämförliga uråldriga skattepålagor på effektivare sätt än nu sker skulle kunna avskrivas eller avlösas, anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 juni 1931, nr 347, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning i det i motionen angivna syftet samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Sedan genom finansdepartementet från vederbörande kyrkoråd infordrats uppgifter om utgående landgillen — vilka, i motsats till landskylden, icke fullständigt redovisas i jordeboken — tillkallade chefen för nämnda departement med stöd av Kungl. Maj:ts den 8 december 1933 givna bemyndigande samma dag numera kammarrådet H. Skoglund såsom sakkunnig att inom departementet biträda med utredning i frågan om avskrivning eller avlösning av ännu utgående landgille och vissa andra å jorden vilande pålagor.

Sedan ifrågavarande utredning slutförts, överlämnade den sakkunnige med skrivelse den 31 mars 1936 till departementet en promemoria med, bland annat, förslag till *förordning angående inlösen av landskyld och landgille*.

Över promemorian med tillhörande författningsförslag inhämtades yttrandena av kammarkollegiet, länsstyrelserna i Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län ävensom av domkapitlen och stiftsnämnderna i Lund och Göteborg, varjämte kyrkorådet i Starby församling inkom med en skrift.

Avgifternas uppkomst och beskaffenhet.

Vad först beträffar *landskylden* är denna en i Bohuslän till kyrkor eller till avlöning av prästerskap utgående avgift av vissa fastigheter. Enligt den lag som gällde i Bohuslän vid tiden för dess förening med Sverige förstods i allmänhet med landskylden avgäld, som brukare av annans jord hade att årligen erlægga till jordens ägare. Rätten att uppbära landskyld av ett hemman eller en lägenhet var således ursprungligen förbunden med jordäganderätt.

Under katolska tiden hade kyrkor, kloster och prästerskap genom gåvor och testamenten eller på annat sätt kommit i besittning av ett stort antal hemman, hemmansdelar och jordar. Vid reformationen blevo de av dessa egendomar, som tillhörde kloster och biskopar, med landskyld och s. k. tagor indragna till kronan. Dessutom tillägnade sig kronan rätten att upplåta brukningsrätten till kyrkornas egendomar, av vilka kyrkorna efter denna tid i allmänhet uppburo endast landskylden. Härigenom kom efter reformationen äganderätten till den kyrkolandskylden motsvarande jorden att anses tillhöra ej kyrkan utan kronan.

Till en början upptogs efter reformationen kyrkor och prästerskap tillkommande landskyld, där den omnämndes i jordeböckerna, endast anteckningsvis vid de landskyldspflichtiga egendomarna. Men på grund av kammarkollegiets beslut den 21 februari 1694 upptogs berörda landskyld i likhet med den kronan tillkommande landskylden i jordeböckerna bland kronans räntor, dock med anteckning om dess disposition. Ändring häri skedde först vid den på grund av förordningen den 23 juli 1869 verkställda indragningen till statsverket av anordnade grundräntor och kronotionde. Kammarkollegiet, som fann landskylden icke vara någon av kronan överlåten rättighet, förordnade nämligen, att den icke skulle indragas till kronan utan fortfarande utgöras till landskyldstagarna samt i jordeboken frånskiljas kronans räntor och däri allenast anmärkas.

Vidkommande därefter *landgillet* är detta en i Skåne, Halland och Blekinge förekommande årlig avgift, som utgår till kyrkor eller till avlöning av prästerskap eller klockare av vissa fastigheter. Landgillet är av två olika slag, nämligen *dels* landgille, som brukare av kyrkojord har att som årlig avgäld erlægga till kyrkan som jordens ägare, *dels ock* landgille, vars innehavande ej betecknar äganderätt till jord.

I avseende å landgillet redovisande i jordeboken och vad därmed äger sammanhang torde följande upplysningar få lämnas. Under danska tiden upptogs i kronans jordeböcker endast sådana landgillen och räntor, som uppburos av kronan. De till kyrkor och präster utgående landgillen voro däremot liksom kyrkans gods icke införda i kronans jordeböcker. Vid uppläggandet av jordeböcker efter svenska metoden infördes, i den mån uppgifter därom förelågo, de till kyrkor och präster utgående landgillen, men härvid skildes ej landgillet från den till kronan utgående räntan utan upp-

togs tillsammans med de i sagda ränta ingående penningar och persedlar, varvid landgillepersedlarna beräknades efter de för kronans persedelräntor bestämda penningvärden eller det s. k. kronovärdet. Landgillet kom sålunda att sammanblandas med jordeboksräntan och ingå i denna summa, men iaktogs härvid att landgillet särskilt utmärktes vanligen genom anteckning om landgilletagaren. I huvudsaklig överensstämmelse med det sätt, varpå landgillet antecknats i de äldre jordeböckerna, blev det vid upprättandet av jordeböcker efter det år 1724 fastställda nya formuläret behandlat såsom anordnad ränta och redovisades på detta sätt i jordeböckerna, intill dess ändring häri skedde vid den på grund av förordningen den 23 juli 1869 verkställda indragningen till statsverket av anordnade grundräntor och kronotionde. Denna författning avsåg nämligen endast kronans grundräntor, och kammarkollegiet, som förklarade att kyrkornas och prästernas landgillen ej utgjorde någon av kronan överlåten rättighet utan vore sådana avgifter, dem kyrkor och prästerskap av hemman och lägenheter sig betingat, förordnade att landgillena icke skulle indragas till kronan utan i jordeboken fränskiljas jordeboksräntan och under titel landgille och med angivande av landgilletagaren endast anmärkas i jordeboken.

Såsom förut nämnts utgår det ena slaget landgille för jord som tillhör kyrkorna. Beträffande dispositionen av dessa jordar är följande att märka.

Under medeltiden hade kyrkornas egendomar ökats med 'småjordar', givna eller köpta från bondgårdar. På grund av dessa avsöndringar uppstod svårighet för gårdarnas ägare att utgöra sina skatter till kronan. Till följd härav förordnades genom Odense recess den 24 juni 1539, att sådana jordar skulle få brukas av de bönder, från vilkas gårdar jordarna upplåtits, emot det landgille, som därav plägat utgå av gammalt, dock att de skulle vara pliktiga att vid åboombyten betala städja (städs mål) för jordarna. Denna böndernas brukningsrätt bekräftades genom konung Kristian IV:s recess den 27 februari 1643. Efter provinsernas övergång till Sverige blev denna rätt stadfäst. I 13 § förordningen angående prästerskapets i Skåne uppbörd m. m. den 16 oktober 1723 stadgades sålunda, att den kyrkojord, som i forna tider givits till kyrkan från hemman och som ännu innehades och brukades under samma hemman, finge av hemmansåbon efter gamla recesserna innehavas och brukas emot erläggande till kyrkan av städs mål och det vanliga landgillet.

Beträffande sättet för bestämmande av landgille och städja förordnades genom kungl. brev den 26 juli 1809 och den 4 september 1811, att vid var och en särskild händelse, då kyrkojord blev ledig och skulle förses med ny brukare, särskild undersökning skulle i kyrkovärdarnas närvaro på stället förrättas av kronolänsmannen, då han var bosatt i socknen, men eljest av två nämndemän för utrönande av jordens beskaffenhet och övriga förmåner, varefter församlingen skulle avgiva förslag till villkoren för den nya upplåtelsen samt kammarkollegiet bestämma den städja och det landgille, som den nya brukaren borde betala.

Dessa bestämmelser blevo av kammarkollegiet på det sätt tillämpade, att

skattläggningsmän (lantmätare, kronofogde, häradsskrivare och nämndemän) förordnades att upprätta förslag till landgille och städja; landgillena bestämdes efter de för skattläggning av kronans räntor gällande grunder. I anseende till de dryga kostnader, som voro förenade med dylika skattläggningsförrättningar, förordnade emellertid Kungl. Maj:t på därom gjord framställning genom brev den 8 februari 1867, att för sådan kyrkorna i Lunds och Göteborgs stift tillhörig jord, vilken enligt gällande författningar skulle under prästgård eller annat visst hemman brukas, vederbörande församling tillkomme att bestämma beloppet av den avgift, som borde till kyrkan erläggas, och att, om jordens innehavare med församlingens beslut icke åtnöjdes, frågan skulle överlämnas till avgörande av länsstyrelsen och biskopsämbetet. Häri har den ändringen sedermera vidtagits, att frågan om avgiftens belopp enligt kungörelse den 16 september 1932 (nr 430) skall underställas stiftsnämndens avgörande.

Kungl. Maj:ts förutberörda brev den 8 februari 1867 har hittills tolkats så, att församling ansetts icke vara berättigad att mot jordinnehavarens bestridande höja av dylika kyrkojordar utgående landgillen, vilka blivit efter i laga ordning skedd skattläggning av kammarkollegiet fastställda. Beträffande de landgillen, vilka icke blivit fastställda efter skedd skattläggning utan vilka församlingarna äga bestämma enligt 1867 års brev, synes numera den uppfattningen råda, att sådana landgillen böra motsvara skäligt arrende. Likaså har församling ansetts vara berättigad att vid varje åboombyte bestämma nytt landgille.

Bestämmelser angående avgifternas upphörande.

Bestämmelser hava tid efter annan meddelats i syfte att nu ifrågavarande ålderdomliga avgifter skulle komma att upphöra. Vad först l a n d s k y l d e n angår avläts till 1898 års riksdag proposition, nr 54, angående upphörande av den i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld. Sedan propositionen blivit av riksdagen bifallen ävensom kyrkomötet godkänt det i propositionen innefattade förslaget, såvitt prästlandskylden anginge, utfärdades den 14 oktober 1898 förordning (nr 91 s. 6) angående upphörande av ifrågavarande landskyld. Däri stadgas bland annat, att där landskyld till kyrka eller prästerskap enligt jordeboken utgår av hemman eller lägenhet i Göteborgs och Bohus län, ägaren eller innehavaren av fastigheten får friköpa sig från skyldigheten att utgöra denna landskyld mot erläggande av ett penningbelopp, som i årlig ränta efter 4 procent avkastar en summa lika med landskylden. Beträffande prästerskapets landskyld av detsamma på lön anslagna mensalhemman och av prästänkesäten skola länsstyrelsen och domkapitlet tillse, att vid ny utarrendering, där så icke redan skett, berörda landskyld upphör att utgå. Genom förordning den 20 november 1908 (nr 138 s. 6) har vidtagits den ändring i 1898 års förordning, att landskyldens kapitalisering skall ske efter en räntefot av 5 procent, varjämte stadgas, att landskyld, som belöper på tiden innan löseskillingen erlagts, icke innefattas i avlösningen.

Vad härefter angår bestämmelser om upphörande av landgille må

först anmärkas, att bland de kyrkorna tillhöriga jordar som brukas under hemman finnas många, vilka äro belägna inom det hemmans område vars ägare utövar brukningsrätten, men icke till läge i övrigt eller till areal och beskaffenhet numera kända. De för dessa lägenheter nu utgående avgälder äro i de flesta fall ytterst obetydliga, ofta utgörande endast några få ören, och någon förhöjning därav läser icke kunna av församlingarna påräknas, så länge närmare kännedom saknas om lägenheternas storlek och beskaffenhet.

Den 22 oktober 1886 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse angående försäljning av vissa kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge. Därigenom förordnades, att kyrka i nämnda landskap tillhörig, inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, vars läge i övrigt numera icke vore känt, finge av församlingen med kammarkollegiets medgivande emot viss minimiköpskilling försäljas till ägaren av det hemman, inom vars område lägenheten finnes.

Tillämpningsområdet för 1886 års kungörelse utsträcktes genom kungörelsen den 20 november 1908 (nr 138 s. 4) angående försäljning av vissa kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge till att gälla även de kyrkjordar, vilka visserligen vore till läget kända men för vilka landgillena faststälts genom skattläggning. Såsom förut nämnts anses detta slags landgille vara oföränderligt. Kyrkorna äga icke dispositionsrätt till nyssnämnda jordar, så länge vederbörande brukare utgöra det bestämda landgillet jämte städja vid åboombyten. Enligt 1908 års kungörelse får köpeskillingen icke understiga ett belopp, som i årlig ränta efter 4 % avkastar en summa lika med den årliga avgälden.

Beträffande det andra slaget av landgille eller sådant landgille, vars innehavande ej betecknar äganderätt till jord, framlade Kungl. Maj:t till 1908 års riksdag förslag om detta landgilles upphörande. Sedan förslaget blivit av riksdagen med viss ändring antaget ävensom kyrkomötet, såvitt präst- och klockarlandgillet anginge, godkänt förslaget med den av riksdagen beslutade ändringen, utfärdade Kungl. Maj:t den 20 november 1908 förordning i ämnet (nr 138 s. 1). Däri stadgas bland annat, att där landgille till kyrka, prästerskap eller klockare utgår av hemman eller lägenhet i Skåne, Halland eller Blekinge utan att rätten till landgillet uppbärande motsvaras av äganderätt till jord, ägaren eller innehavaren av den landgillepliktiga fastigheten får friköpa sig från skyldigheten att utgöra detta landgille mot erläggande av ett penningbelopp, som i årlig ränta efter 5 % avkastar en summa lika med landgillet.

Vad slutligen angår landgillen för jordar, å vilka kungl. brevet den 8 februari 1867 är tillämpligt, hava dessa landgillen såsom ej för all framtid till beloppet oföränderliga icke berörts av ifrågavarande lagstiftning, som åsyftat de oföränderliga landgillenas upphörande.

Rörande frågan i vad mån de bestämmelser, för vilka nu redogjorts, föranlett att landskyld och landgille upphört att utgå må följande anmärkas.

Ehuru de beträffande *landskyldens upphörande* vidtagna åtgärderna med-

fört, att ett icke ringa antal landskyldsbelopp blivit avlösta, utgår dock fortfarande landskyld från ett stort antal fastigheter. Före 1898 års förordning uppgick sålunda antalet landskyldspliktiga fastigheter till 665. Landskyldstagarna voro 61 kyrkor och 21 kyrkoherdar och prästänkor. Den till kyrkorna utgående landskylden uppgick till ett kontant belopp av 261 kronor 82 öre och prästlandskylden till 286.02 hektoliter malt och 148.78 kilogram smör samt ett kontant belopp av 14 kronor 19 öre. Efter verkställda avlösningar har antalet landskyldspliktiga fastigheter nedgått till 345, som utgöra landskyld till 43 kyrkor och 14 pastorat, vilka numera till prästerskapets avlöning uppbära de kyrkoherdarna och prästänkorna förut tillkommande landskyldsbeloppen. I nämnda siffror ingå icke de ecklesiastika boställen, för vilka på grund av föreskrift i 1898 års förordning landskyldsplikten så småningom kommer att upphöra. Genom brev till länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län den 31 juli 1929 förordnade nämligen kammarkollegiet med stöd av sagda förordning, att från vissa ecklesiastika boställen ännu utgående landskyld till prästerskapet skulle vid boställenas förnyade utarrendering bringas att upphöra. Sammanlagda beloppet av den till kyrkorna utgående landskylden har nedgått till 170 kronor 97 öre; 23 kyrkor uppbära landskyld med mindre belopp än 1 krona, 15 kyrkor med belopp mellan 1 krona och 10 kronor. Det högsta till *en* kyrka utgående landskyldsbeloppet uppgår till 33 kronor 16 öre (Skee kyrka). Detta belopp erlägges av tillhoppa 28 hemman. Av 131 hemman och lägenheter utgå mindre belopp än 1 krona. Det högsta beloppet, som utgår av *ett* hemman, utgör 6 kronor. Den till avlöning av prästerskapet utgående landskylden uppgår till 192.86 hektoliter malt, 89.25 kilogram smör och ett kontant belopp av 8 kronor 69 öre eller, med malt och smör beräknade efter medeltalet av den årliga markegången för åren 1926—1935, till sammanlagt 4,459 kronor 16 öre. Det högsta landskyldsbeloppet, 966 kronor 19 öre, utgöres till Skee pastorat och utgår av 35 fastigheter. Det högsta av *en* fastighet (jordeboksenhet) utgående landskyldsbeloppet uppgår till 7.42 hektoliter malt motsvarande enligt nyssnämnda medelpris 155 kronor 67 öre.

De rörande *landgillets upphörande* utfärdade författningarna synas icke i någon nämnvärd utsträckning hava medfört åsyftat resultat. Visserligen har antalet landgillepliktiga fastigheter vid tillkomsten av 1908 års författningar uppgivits till 1,835 stycken, under det enligt nu lämnade uppgifter antalet sådana fastigheter skulle uppgå till allenast omkring 650 stycken. Den stora skillnaden i antalet landgillepliktiga fastigheter torde emellertid till huvudsaklig del bero på andra omständigheter. Sålunda torde församlingarna i ganska stor utsträckning hava avskrivit landgillen, där dessa uppgått till obetydliga belopp, då besväret med dessas utkrävande icke motsvarat värdet av dem. Vidare synas 1908 års uppgifter hava grundats å jordeböckerna, vilka icke äro tillförlitliga med avseende å landgillenas redovisande. Och slutligen synas bland förstnämnda antal fastigheter i viss utsträckning hava upptagits jämväl i vanlig ordning utarrenderade fastigheter.

Enligt uppgjorda sammanställningar över de inkomna uppgifterna rörande

landgillena skulle sådant landgille, som icke motsvaras av äganderätt till jord, utgå av sammanlagt 190 fastigheter i Kristianstads, Malmöhus och Hallands län till ett årligt belopp av 4,738 kronor, därvid de i persedlar utgående landgillen beräknats efter medeltalet av markegångsprisen för åren 1926—1935. Landgille för till läge och areal kända jordar utgår av sammanlagt 277 jordar i samma län till ett årligt belopp av 6,294 kronor 13 öre samt landgille för till läge och areal icke kända jordar av sammanlagt 188 fastigheter i nämnda och Blekinge län till ett årligt belopp av 1,002 kronor 53 öre, varvid i persedlar utgående landgillen beräknats på sätt nyss nämnts. Landgillenas storlek växlar betydligt eller från några ören ända till 30 hektoliter spannmål, motsvarande enligt angivna medelmarkegångspris 322 kronor 20 öre. Sistnämnda landgillebelopp utgår till Hörups kyrka för kyrkojorden $\frac{1}{8}$ mantal Örum nr 30 om 11 hektar, som brukas under hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Örum nr 6. De högsta beloppen av landgille, som icke motsvaras av äganderätt till jord, utgå av hemmanen Näs nr 1, Trollenäs socken, och Gladsax nr 6 i Gladsax socken och uppgå till respektive 21.16 hektoliter spannmål, $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn, $\frac{1}{3}$ havre och 16.49 hektoliter korn, motsvarande efter angivna medelmarkegångspris 191 kronor 92 öre och 162 kronor 12 öre.

Den sakkunniges förslag och däröver avgivna yttranden.

Det av den sakkunnige upprättade förslaget till *förordning angående inlösen av landskyld och landgille* innebär i korthet följande. Landskyld samt landgille, som icke motsvaras av äganderätt till jord, ävensom landgille, som utgår för kyrka tillhörig, inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, vars läge i övrigt numera icke är känt, skall mot ersättning i penningar inlösas med statsmedel. Sådan inlösen kan påkallas av kronan eller ägaren av den fastighet, varifrån avgälden utgår. Kronan skall företrädas av kammarradvokattfiskalsämbetet, vilket det åligger att påkalla inlösen samt för sådant ändamål från vederbörande kyrkoråd infordra uppgift å landgillen, som skola inlösas. I övrigt överensstämmer förslaget i stort sett med 1898 och 1908 års författningar. Ersättningen skall sålunda uppgå till 20 gånger årliga avgälden, om avgälden ej motsvaras av äganderätt till jord, samt eljest till 25 gånger årliga avgälden. Där inlösen sker av landgille, som utgår för kyrka tillhörig jord, skall äganderätten till jorden överlåtas å vederbörande hemmansägare. Sådan inlösen kan ske endast med församlingens bifall. Inlösen av landgille, som utgår till före tillkomsten av 1908 års förordning antagen befattningshavare, får äga rum allenast med dennes medgivande. Inlösningssärendena handläggas i första instans av länsstyrelsen. I motsats till vad nu gäller skall avgäld upphöra fr. o. m. visst kalenderår, vid vars början ersättningen utbetalas av länsstyrelsen till vederbörande kyrkoråd.

Samtliga de hörda myndigheterna, med undantag av kammarkollegiet, tillstyrkte eller lämnade utan erinran huvudgrunderna i det sålunda av den sakkunnige framlagda förslaget.

Jämväl kammarkollegiet fann ett statsingripande önskvärt för att slutligen bringa till upphörande den föråldrade ordning, varpå ifrågavarande avgifter vila. Kollegiet framställde emellertid det förslaget, att alla slag av landgillen från jord, som på grund av gällande författningar ständigt brukas under visst hemman, inlösas av staten och avskrivnas. Denna inlösen skulle innebära, att kronan förvärvade den rätt till jordarna, som kunde tillkomma kyrkorna, varefter kronan skulle utan vederlag överlåta äganderätten till jorden å vederbörande brukare. Den åtskillnad, som med avseende å statsinlösen av den sakkunnige uppdragits mellan de särskilda slagen av landgille, ansåge nämligen kollegiet icke vara tillräckligt motiverad. De skäl den sakkunnige anfört för statsinlösen av jordar med okänt läge ansåge kollegiet sålunda i huvudsak vara tillämpliga även å landgille från jordar med känt läge, vare sig landgillena fastställts efter skattläggning eller i enlighet med 1867 års brev skulle bestämmas av församling. Emot förslaget anmärkte kammarkollegiet vidare, bland annat, att detta icke garanterade en restlös avveckling av landgillet.

Propositionens ståndpunkt.

I propositionen anför föredragande departementschefen bland annat följande:

»Alltsedan grundskatternas avskrivning hava statsmakterna strävat efter att befria jorden från fasta räntor av sådant slag som landgillet och landskylden. Ifrågavarande avgälder äro en kvarleva från ett föråldrat rättssystem och till olägenhet för den ekonomiska samfärdseln samt utgöra en ojämnt verkande och på enstaka håll betungande börda på de fastigheter av vilka de utgå. Deras avskaffande torde därför vara av allmänt intresse. De författningar som möjliggöra avgäldernas upphörande hava, trots att de varit i tillämpning en avsevärd tid, visat sig icke vara tillfyllest för att bringa avgälderna helt ur världen. Tvärtom hava bestämmelserna rörande landgillet upphörande varit så gott som alldeles ineffektiva. Det torde därför vara nödigt att ytterligare åtgärder vidtagas i berörda syfte.

Utan ekonomisk medverkan från statens sida torde önskemålet om avgäldernas definitiva upphörande icke kunna vinnas. Enligt förslaget skulle staten helt och hållet inlösa landskylden och sådant landgille, som icke har sin grund i äganderätt till jord. Såsom stöd härför har den sakkunnige åberopat bland annat, att dessa avgifter — om de än hade privaträttsligt ursprung — i visst avseende, nämligen i fråga om sättet för deras redovisning i kronans tidigare jordeböcker och räkenskaper, jämföras med av kronan till kyrkorna anordnad grundskatt. Kammarkollegiet har gått ett steg längre och uttalat, att avgifterna i stort sett vore att betrakta såsom av kronan anslagna jordräntor. Den uppfattning, varåt kollegiet sålunda givit uttryck, överensstämmer varken med de grunder, på vilka den nu gällande lagstiftningen vilar, eller det av kammarkollegiet år 1931 gjorda, av ämbetsverket

jämväl nu åberopade uttalandet. Jag har icke blivit övertygad om riktigheten av kollegiets nu ändrade uppfattning utan anser att man härvid, i överensstämmelse med de grunder på vilka den nu gällande lagstiftningen vilar, torde hava att utgå från att ifrågavarande avgifter till sitt ursprung hava privaträttslig karaktär. Efter grundskatternas avskrivning ter sig emellertid för den enskilde avgäldsgivaren den kvarstående särskilda avgiftsplikten med avseende å ifrågavarande avgälder såsom en olikhet i beskattningen. En sådan uppfattning är förklarlig med hänsyn dels till det sätt på vilket avgifterna tidigare blivit i jordeböckerna sammanblandade med kronans räntor och dels till det förhållandet att grunden till den särskilda avgiftsplikten mestadels är för avgäldsgivaren okänd. På grund av avgifternas natur kan givetvis viss tvekan råda rörande det befogade i en statsinlösnings. Emellertid läser staten med hänsyn till det allmänna intresse, som otvivelaktigt är förenat med avgäldernas upphörande, icke böra undandraga sig att ekonomiskt medverka till deras avskaffande. Härvid skulle måhända ligga närmast till hands att begränsa denna medverkan på enahanda sätt som skett vid avlösning enligt lagen den 8 november 1912 av frälseskatteräntor, med vilka ifrågavarande avgälder hava stor likhet. Till sådan avlösning bidrager staten dels med att betala en fjärdedel av avlösningsbeloppet och dels med lämnande av förskott å återstoden att jämte 4 procent ränta återbetalas under loppet av 40 år. Såsom redan tidigare framhållits torde emellertid nämnda avlösningsskett, med hänsyn till de små belopp som det här i regel gäller, bliva alltför omständlig och tungrodd. Jag anser mig på grund av det anförda och med hänsyn till den jämförelsevis obetydliga kostnad en fullständig statsinlösen skulle åsamka statsverket och till de fördelar ur administrativ synpunkt avgäldernas definitiva upphörande skulle medföra kunna biträda förslaget härutinnan.

Enligt förslaget skulle staten inlösa även landgille, som utgår för jord, som är till läget okänd. Någon erinran häremot har icke framställts i yttrandena. Då sådana jordar ingå såsom integrerande delar av de hemman, inom vilkas ägoområden de äro belägna, och hemmansägarna faktiskt såsom ägare besitta jordarna, torde ifrågavarande landgillen i verkligheten hava samma karaktär av jordränta som de landgillen vilka icke hava sin grund i äganderätt till jord. Då på grund härav i huvudsak samma skäl torde tala för statsinlösen av nu ifrågavarande landgillen som de förut behandlade samt med hänsyn jämväl till den ringa kostnaden vill jag icke motsätta mig förslaget i denna del.

— — —
Vad angår statsinlösen av landskylden och sådant landgille, som icke motsvaras av äganderätt till jord, har kyrkomötet, i vad präst- och klockaravgälderna angår, redan medgivit deras upphörande. Då annan ändring beträffande avgäldernas upphörande och ersättningen till avgäldstagarna icke är avsedd än att avgäldernas definitiva upphörande skall påskyndas och berörda ersättning skall utgå av statsmedel, läser inlösningsfrågan nu icke erfordra medverkan av kyrkomötet. Icke heller torde förslaget om inlösnings-

gen av de till läget okända jordarna påkalla kyrkomötets hörande, alldenstund inlösningsen är avsedd att genomföras allenast med vederbörande församlings medgivande.»

Vad angår landgille, som utgår för kyrkorna tillhöriga till läget kända jordar, vilka ständigt brukas under vissa hemman, har departementschefen förklarat sig icke kunna biträda de i vissa yttranden framkomna förslagen om statsinlösen helt eller delvis av ifrågasatt jordar. Däremot syntes den av den sakkunnige föreslagna anordningen, att jordarna genom statens försorg hembjudas innehavarna till inlösen, vara lämplig såsom ägnad att befördra inlösningsarnas fortgång. Den härför erforderliga ändringen i 1908 års kungörelse torde icke kräva riksdagens och kyrkomötets medverkan.

Den författningstekniska utformningen av de ifrågasatta bestämmelserna har med avseende å landskylden ansetts kunna ske betydligt enklare än vad som är fallet beträffande landgillet. I propositionen framhålls, att fullständiga anteckningar om landskyldsplikten, landskyldens belopp och landskyldstagaren finnas införda i jordeboken vid de avgiftspliktiga fastigheterna, varför full klarhet råder om de fastigheter som ha att betala landskyld samt om landskyldens belopp. Med hänsyn härtill har det ansetts icke möta hinder för att i författningen bestämma, att avgiftsskyldigheten skall, utan något för varje fastighet föreskrivet särskilt förfarande, upphöra vid samma tidpunkt för alla fastigheter.

Vad angår kostnaden för genomförandet av inlösen i enlighet med förslaget har i propositionen, med utgångspunkt från medeltalet av markegångsprisen för åren 1926—1935, beräknats att inlösningssummorna belöpa sig till, för landskylden 89,183 kronor 20 öre, för landgille som icke motsvaras av äganderätt till jord 94,760 kronor och för landgille som utgår för till läget icke kända jordar 25,063 kronor 25 öre, därvid dock anmärkts att medeltalet av markegångspriset för åren 1928—1937 för viss persedel kan beräknas bli icke oväsentligt högre än medelpriset för förstnämnda period. I förevarande proposition äskas jämväl för ändamålen erforderliga medel för nästkommande budgetår, i vilken del propositionen hänvisats till behandling av statsutskottet.

Utskottet. Utskottet har vid sin granskning av de föreliggande författningsförslagen icke funnit anledning till erinran mot desamma och får alltså hemställa,

att de genom förevarande proposition framlagda förslagen till 1) förordning angående upphörande av det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille samt 2) förordning angående upphörande av den i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld måtte av riksdagen antagas.

Stockholm den 4 maj 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Klefbeck, Erik Anderson, Branting**, *Otto Wangson, Verner Andersson, Berglund* och *Roos**;

från andra kammaren: herrar *Bergquist, Lindqvist, Hedlund* i Östersund*, *Lindmark**, *Johansson* i Krogstorp*, *Berg, Eriksson* i Toftered* och *Gustafsson* i Lekåsa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
